

ne "omekšavanja" konformista, bez kojih bi neki ostali manje rigidni. Bez pomenutih odbranbenih mehanizama došlo bi kod mnogih pojedinaca do depresija i narušavanja samopoštovanja. Isključive odbrane su brana od prigovora za nedoslednost i obrasci prenatrženog pokajanja. Javno priznanje i izvinjenje (kao odbrana samopoštovanja) retkost je u politici ili nauci. Bezostatno odbacivanje krivice i prigovora o nedoslednosti, sa individualnog stanovišta može biti funkcionalno. Ono čuva preobraćenog pojedinca od samopotcenjivanja i depresija, pruža mu sigurnost i samopoštovanje. Međutim, društvena posledica takvih reakcija problematična je, jer se prošlost poriče ili čak pravda. Naročito je zarazan primer koji daje neka ugledna ličnost: Nolte je pokušao da rastereti Nemce od istorijske krivice usporu Historikerstreit, a Fire je normalizovao zaokret od leve ka desnici kod francuske inteligencije. U krizama se ritual konvertiranja ponavlja na sličan način jer je psihološki mehanizam selektivnog sećanja prilično jednostavan. Dičev je uočio da sukobi skrivenih sećanja posle obaranja T. Živkova nisu bili novi u bugarskoj istoriji. Dva ranija traumatična obrta imala su sličan psihološki scenario: stvaranje nezavisne bugarske države 1878. i osvajanje vlasti od komunista. Svaki put se nadoknađujuće sećanje decenijama borilo sprečavajući homogenizaciju socijalnog tkiva. Skriveno sećanje pisali su pobednici. Upadljive su strukturne sličnosti procesa demonizacije: najpre je tursko ropstvo postalo fašističko, a potom takođe i komunističko ropstvo. Aprilski ustanak iz 1876. preveden je u socijalnu revoluciju 1944, a potom u plišanu revoluciju 1989. Ustanici su pretvoreni u partizane, potom u disidente. U svim slučajevima na delu je bio zajednički obrazac: spasili smo slobodu, bili smo gospodari svoje sudbine (Ditschev 1999). Sličnu transformaciju u Francuskoj H. Ruso nazvao je "višijevskim sindromom": sećanje na saradnju sa nacistima skrivano je mitom o opštem otporu, od internacionalnih levičara do patriotske desnice. Simbolički akt otpora bio je mašina zaborava: stvarajući zbivanja skrivenog sećanja omogućeno je budućnosti da se liši senki prošlosti. Zaborav nije samo ritual niti obična kulturna ili psihološka strategija. Zaborav je u srži politike. Političari se trude da njime oslobode sadašnjost od prošlosti.

Lako je, dakle, pojmljivo zašto se prošlost lakše potiskuje kada ugrožava aktuelnu pozitivnu sliku o nama samima. Problem, međutim, postaje složeniji kada se dokazi o prošlosti ne mogu ukloniti. Kod stvaralačke inteligencije ovaj problem još je složeniji, a kod naučnika skopčan sa dodatnim dilemama. Kako se, naime, poneti prema vlastitim anahronim doktoratima i knjigama na osnovu kojih su stečena naučna zvanja? Da li ih proglasiti za iluziju mladosti, rezultat totalitarne prinude ili jednostavno prećutkivati? U psihologiji konvertita uopšte je teško sresti otvoreno suočavanje sa afektivno shvaćenom vlastitom ranijom ulogom. Institucionalni okvir suočavanja sa ličnom komunističkom prošlošću najčešće se pokazao kao okvir pravljanja i izbegavanja unutrašnjeg suočavanja sa samim sobom. Krivica se svaljuje na lične zablude, totalitarni režim ili utopiju mladosti. Za mnoge bivše marksiste lični angažman u iščezlom režimu postao je nestvaran. Nema ničega na čega bi se minula aktivnost mogla u izmenjenoj situaciji nadovezati. Ipak "zbilja izgubljene stvarnosti" čvrsto je zapisana i biografija se ne može u potpunosti menjati. Međutim, ako se prošlost ne može izbrisati, može se preraditi. Zato minuli aktivisti sebe rado poimanju i prikazuju kao disidente. Kritika totalitarizma je univerzalni i nespecifični obrazac prerade prošlosti i stvaranja "demokratske nacionalne samosvesti" mnogih "otrežnjenih" komunističkih intelektualaca.

2. 3. 4. LOKALNI ČINIOCI KONVERZIJE.